

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до виконання дипломної роботи
для здобувачів вищої освіти
спеціальності J3 «Туризм та рекреація»
освітньої програми «Туризм»
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2026**

УДК 338.48(072.034)

М54

Укладач О. О. Стрижак

Затверджено на засіданні кафедри підприємництва, торгівлі і туристичного бізнесу.

Протокол № 1 від 20 серпня 2025 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Методичні рекомендації до виконання дипломної роботи М54 для здобувачів вищої освіти спеціальності J3 «Туризм та рекреація» освітньої програми «Туризм» першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. О. О. Стрижак. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2026. – 50 с.

Сформульовано основні вимоги до написання, оформлення і захисту бакалаврських дипломних робіт. Наведено конкретні поради та приклади, що допоможуть здобувачам вищої освіти під час виконання бакалаврської дипломної роботи.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти спеціальності J3 «Туризм та рекреація» освітньої програми «Туризм» першого (бакалаврського) рівня.

УДК 338.48(072.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2026

Вступ

Дипломна робота – це результат самостійного дослідження, яке має виконати здобувач вищої освіти на завершальному етапі навчального процесу підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в університеті. За результатами захисту дипломної роботи екзаменаційна комісія (ЕК) визначає рівень теоретичної та практичної підготовки випускника, ступінь сформованості його професійних компетентностей і ухвалює рішення про присвоєння відповідної кваліфікації.

Метою підготовки дипломної роботи є демонстрація сформованих протягом навчання в університеті професійних компетентностей щодо вирішення комплексу питань, які виникають у сфері туризму, обґрунтування власних узагальнень та розроблення ефективних науково-практичних пропозицій щодо їхнього упровадження.

Основні завдання в процесі виконання дипломної роботи:

- визначення теоретичних основ дослідження за вибраним напрямом;

- проведення аналізу проблеми і практичних ситуацій із застосуванням сучасних методів та інформаційних технологій;

- розроблення й оцінювання альтернативних підходів до вирішення сучасних і стратегічних проблем;

- обґрунтування запропонованих рішень із використанням методів ситуаційного аналізу та моделювання;

- апробація запропонованих теоретичних і практичних рекомендацій у формі виступів на конференціях, публікації тез доповідей та статей у наукових журналах;

- підготовка презентації у формі доповіді й ілюстративного матеріалу, що передають основний зміст роботи та пропозиції автора;

- публічний захист дипломної роботи з наданням зовнішньої рецензії.

Повнота й особливості реалізації завдань залежать від вибраного напрямку дослідження, сфери та особливостей діяльності установи, на базі якої виконують дипломну роботу.

Компетентності та результати навчання, які формуються під час виконання дипломної роботи, подано в табл. 1.

Компетентності та результати навчання

Результати навчання	Компетентності, якими має оволодіти здобувач вищої освіти
РН3	ЗК5; ЗК6; ЗК7; СК1; СК2; СК5; СК7; СК10
РН4	ЗК4; ЗК5; ЗК10; ЗК11; СК2; СК3; СК4; СК5; СК7; СК10
РН16	ЗК2; ЗК3; ЗК4; ЗК6; СК1
РН19	ЗК1; ЗК8; ЗК10; ЗК11; ЗК12; ЗК13; ЗК14; СК1; СК3; СК4; СК8; СК9; СК10; СК11; СК13; СК14; СК15; СК16
РН20	ЗК1; ЗК3; ЗК4; ЗК5; ЗК6; ЗК8; ЗК10; ЗК13; СК1; СК3; СК5; СК7; СК8; СК9; СК10; СК11; СК13; СК16

Примітка.

РН3. Знати і розуміти основні форми і види туризму, їхній поділ.

РН4. Пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.

РН16. Діяти відповідно до принципів соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

РН19. Аргументовано відстоювати свої погляди у вирішенні професійних завдань.

РН20. Виявляти проблемні ситуації і пропонувати шляхи їхнього вирішення.

ЗК1. Здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК4. Здатність до критичного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК5. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

ЗК6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК8. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК11. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК12. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК13. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК14. Здатність працювати в команді та автономно.

СК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння специфіки професійної діяльності.

СК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

СК3. Здатність аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал територій.

СК4. Здатність аналізувати діяльність суб'єктів індустрії туризму на всіх рівнях управління.

СК5. Розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів.

СК7. Здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту.

СК8. Розуміння принципів, процесів і технологій організації роботи суб'єкта туристичної індустрії та її підсистем.

СК9. Здатність забезпечувати безпеку туристів у звичайних та складних форс-мажорних обставинах.

СК10. Здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал.

СК11. Здатність використовувати в роботі туристичних підприємств інформаційні технології та офісну техніку.

СК13. Здатність до співпраці з діловими партнерами і клієнтами, уміння забезпечувати з ними ефективні комунікації.

СК14. Здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

СК15. Здатність діяти у правовому полі, керуватися нормами законодавства.

СК16. Здатність працювати з документацією та здійснювати розрахункові операції суб'єктом туристичного бізнесу.

Написання дипломної роботи здобувачем вищої освіти відбувається в декілька етапів:

визначення напрямку дослідження та затвердження теми роботи;

виконання роботи;

документальне оформлення роботи;

перевірка роботи керівником;

проходження нормоконтролю;

проходження перевірки роботи інтернет-сервісом [StrikePlagiarism.com](https://www.strikeplagiarism.com) (роботу подають в електронному вигляді на випускову кафедру не пізніше ніж за два тижні до захисту);

перевірка роботи завідувачем кафедри;

публічний захист дипломної роботи.

Методичні рекомендації до підготовки і захисту дипломної роботи допоможуть здобувачам вищої освіти спеціальності ІЗ «Туризм та рекреація» освітньої програми «Туризм» у процесі проходження цих етапів.

У ході написання дипломної роботи здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватися правил професійної етики, які не дозволяють наявності плагіату, фальсифікації даних та хибного цитування. Виконання дипломної роботи реалізується на базі статистичних і фактичних даних діяльності державних та інших установ (організацій).

1. Організація виконання бакалаврської дипломної роботи

До виконання бакалаврської роботи допускають здобувачів вищої освіти, які успішно склали заліково-екзаменаційну сесію, завершили переддипломну практику та захистили з неї звіт.

Дипломну роботу виконують на основі поглибленого вивчення чинного законодавства України з питань функціонування туристичної галузі та підприємств і організацій, спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, передового досвіду з проблеми, яку вивчають, а також результатів проведених здобувачами вищої освіти власних досліджень реального підприємства чи організації.

Основні етапи виконання дипломної роботи:

- вибір теми й бази дослідження;
- затвердження теми та керівника роботи;
- опрацювання літературних джерел і складання плану роботи;
- збирання фактичного матеріалу під час переддипломної практики на базі дослідження (конкретному підприємстві чи організації);
- оброблення фактичного матеріалу;
- написання першого варіанта тексту, подання його на перевірку керівникові;
- усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту;
- подання роботи на кафедру;
- рецензування роботи;
- проходження нормоконтролю на кафедрі;
- проходження перевірки на унікальність тексту роботи;
- захист дипломної роботи на засіданні екзаменаційної комісії.

Кожному здобувачу вищої освіти кафедра призначає керівника дипломної роботи, який має:

надати завдання на бакалаврську роботу на спеціальному бланку з переліком обов'язкового табличного, графічного та ілюстративного матеріалу, а також зі встановленими термінами виконання етапів роботи;

здійснювати керівництво весь період виконання бакалаврської роботи;

надати відгук на завершену роботу перед захистом.

Керівниками бакалаврських робіт призначають професорів, доцентів, а також інших співробітників університету, які мають науковий ступінь доктора чи кандидата економічних наук.

Теми та розгорнуті плани бакалаврських робіт розробляють професори та провідні доценти кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу, схвалюють на засіданнях кафедри, та затверджує завідувач кафедри.

Здобувачеві вищої освіти надано право самостійно вибрати тему бакалаврської дипломної роботи згідно з тематикою, затвердженою кафедрою. За погодженням із керівником, здобувач вищої освіти має право запропонувати свою тему дослідження за умов відповідного обґрунтування доцільності її розроблення.

Список дипломників, перелік їхніх тем та керівники кожного затверджують наказом ректора по університету.

Бакалаврську дипломну роботу має виконувати здобувач вищої освіти відповідно до затверджених календарного плану та завдання. У разі порушення графіка виконання роботи здобувач вищої освіти зобов'язаний надати письмове пояснення своєму керівникові або завідувачу кафедри. У разі неподання відомостей про причини відхилень від плану відомості доводять до відома адміністрації ННІ «Економіки і права».

У разі систематичного порушення графіка виконання бакалаврської дипломної роботи та недотримання термінів здавання закінченої дипломної роботи на підпис завідувачу кафедри здобувача вищої освіти до захисту бакалаврської дипломної роботи не допускають.

Консультації керівники здійснюють відповідно до графіка кафедри, весь період підготовки бакалаврської роботи до захисту. У разі невиконання або неналежного виконання здобувачем вищої освіти рекомендацій

керівника, керівник зобов'язаний сповістити про цей факт завідувача кафедри.

Керівник має право не допустити здобувача вищої освіти до захисту в разі систематичного порушення здобувачем вищої освіти плану підготовки бакалаврської роботи та неможливістю контролю за ходом виконання роботи з вини здобувача вищої освіти.

У разі, якщо завідувач кафедри, виходячи з висновків керівника, не вважає за можливе допустити здобувача вищої освіти до захисту випускної роботи, це питання розглядають на засіданні кафедри за участю керівника та автора бакалаврської роботи. Протокол засідання кафедри подають до адміністрації ННІ «Економіки і права».

Здобувач вищої освіти може вимагати зміни керівника. Рішення про зміну керівника ухвалює завідувач кафедри у виняткових випадках з урахуванням розгляду письмової заяви здобувача вищої освіти з обґрунтуванням необхідності зміни керівника.

У встановлений графіком кінцевий термін завершеної бакалаврської роботи подають на відгук керівнику. Паралельно роботу має бути подано на зовнішнє рецензування, вона має пройти перевірку на наявність плагіату. У разі позитивної зовнішньої рецензії та висновку відповідального за перевірку на плагіат про ступінь авторського тексту не менш ніж 50 % від загального тексту роботи (без додатків), бакалаврську дипломну роботу допускають до нормоконтролю.

Викладачу кафедри, який здійснює нормоконтроль, подають завершеної бакалаврської дипломної роботи, відомості про перевірку роботи на відсутність плагіату та рецензію спеціаліста.

Результати нормоконтролю засвідчують підписом викладача, який здійснює нормоконтроль, на останній сторінці роботи, після чого її спрямовують на тверде переплетіння. У разі наявності зауважень до оформлення роботи нормоконтролер може повернути роботу на доопрацювання. Роботу, що не пройшла нормоконтроль, до захисту не допускають.

До моменту затвердження роботи завідувачем кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу та допуску здобувача вищої освіти до захисту її мають на титульному аркуші підписати виконавець і керівник, а на останній сторінці – нормоконтролер. Зовнішня рецензія, електронна версія роботи та висновок відповідального

за перевірку на плагіат мають бути надіслані керівнику роботи. Після підпису завідувача кафедри бакалаврська дипломна робота, графічний матеріал та всі документи залишаються у здобувача вищої освіти до захисту.

2. Загальні вимоги до бакалаврської дипломної роботи

Бакалаврська дипломна робота повинна підтвердити те, що за період навчання здобувач вищої освіти оволодів усім комплексом теоретичних знань, умінь і практичних навичок за спеціальністю J3 «Туризм та рекреація».

Тема бакалаврської роботи має бути актуальною і важливою з наукового та практичного погляду.

Назва бакалаврської роботи має бути, по можливості, короткою (5 – 7 слів), відповідати спеціальності J3 «Туризм та рекреація» та сенсу наукового завдання, що вирішують у межах роботи, указувати на мету роботи та її завершеність.

У назві не бажано використовувати ускладнену термінологію псевдонаукового характеру. Треба уникати назв, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Деякі аспекти...», «Дослідження деяких шляхів...», «Дослідження можливостей...», «До питання...», «Пошук можливостей...» тощо, у яких не відображено достатньою мірою сутності завдання.

Під час вибору теми має бути дотримано таких умов:

не рекомендовано вибір однакової теми трьома або більше здобувачами вищої освіти однієї навчальної групи;

якщо здобувачі вищої освіти передбачають писати випускну роботу за темами, що збігаються (але не однакові), то в назву має бути внесено відповідні доповнення й уточнення.

Тему бакалаврської роботи закріплюють за здобувачем вищої освіти на підставі його письмової заяви (додаток А).

Вибір теми погоджують із керівником дипломної бакалаврської роботи, після чого на розгляд завідувача кафедри виносять заяву здобувача вищої освіти про затвердження теми та призначення керівника

бакалаврської роботи, підписану майбутнім керівником, що складається із зазначення теми передбачуваного дослідження та його короткої анотації.

Коротка анотація містить указівку на мету дослідження та обґрунтування доцільності розроблення вибраної теми. Розмір анотації не має перевищувати 150 слів. Основні вимоги до анотації наведено в додатку Б.

Бакалаврська робота має містити поглиблений аналіз наукового завдання, результати проведених наукових досліджень із їхнім теоретичним обґрунтуванням, а також рекомендації щодо вирішення поставлених завдань. Здобувач вищої освіти має висловити своє особисте ставлення до проблем, що вирішують у межах роботи, і сформулювати висновки.

Бакалаврська робота становить завершене науково-практичне дослідження.

Практична значущість роботи полягає в обґрунтуванні її результатів для потреб практики.

Бакалаврську роботу виконують українською чи англійською мовою.

Під час написання бакалаврської роботи здобувач вищої освіти має обов'язково посилатися на авторів і джерела, із яких запозичив матеріали або окремі результати.

У процесі оформлення бакалаврської роботи необхідно неухильно дотримуватися порядку подання окремих видів текстового матеріалу, таблиць, формул та рисунків.

У встановлений термін належним чином оформлену бакалаврську роботу зі всіма супровідними документами має бути подано на кафедру.

Бакалаврську роботу, оформлену з порушенням вимог, яка не містить усебічного аналізу досліджуваної тематики й обґрунтованих пропозицій, не має супровідних документів, зміст якої не відповідає назві та затвердженому плану, до захисту не допускають.

3. Структура бакалаврської дипломної роботи

Бакалаврська робота має містити:

титульний аркуш;

типовий бланк подання до роботи;

анотацію українською та англійською мовою;
зміст;
перелік умовних позначень (у разі потреби);
вступ;
основну частину;
висновки;
список використаних джерел;
додатки (у разі потреби);

заяву про дотримання професійної етики під час написання бакалаврської дипломної роботи та згоду на її оприлюднення.

Указані структурні елементи є обов'язковими для бакалаврської дипломної роботи.

Обсяг дипломної роботи становить **75 – 80 сторінок основного тексту** (не враховуючи титульний аркуш, завдання та подання до дипломної роботи, вступ, список літератури та додатки).

3.1. Титульний аркуш бакалаврської дипломної роботи

Титульний аркуш роботи (додаток В) містить:
назву організації, де виконано роботу;
прізвище, ім'я, факультет, курс автора роботи;
назву кафедри, на якій виконували роботу;
назву роботи;
шифр і назву спеціальності та освітньої програми;
допуск завідувача до захисту;
науковий ступінь, учене звання, прізвище, ім'я керівника бакалаврської дипломної роботи;
місто і рік.

3.2. Подання голові державної екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи

Типовий бланк подання до роботи вміщують безпосередньо після титульного аркуша. Зразок оформлення подання до бакалаврської роботи наведено в додатку Г.

3.3. Анотація

Анотацію виконують двома мовами (українською та англійською), вона має містити короткий опис бакалаврської дипломної роботи та перелік ключових слів. Текст анотації двома мовами має бути автентичним. Обсяг анотації становить одну сторінку друкованого тексту кожною мовою.

3.4. Зміст

Зміст подають на початку роботи.

Він містить (у порядку згадування):

вступ;

послідовно перелічені назви всіх розділів і підрозділів;

висновки;

список використаних джерел;

додатки й номери відповідних початкових сторінок.

3.5. Перелік умовних позначень

Якщо в бакалаврській роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їхній перелік може бути подано в роботі у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом.

Перелік треба друкувати двома колонками, у яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа – їхнє детальне розшифрування.

Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюють менше ніж три рази, перелік не складають, а їхнє розшифрування наводять у тексті за першого згадування.

3.6. Вступ

Розкриває сутність і стан завдання дипломної роботи та його значущість, підстави і вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування

необхідності у проведенні дослідження. У вступі обґрунтовують актуальність теми, формулюють мету, завдання, предмет, об'єкт дослідження, а також перелік теоретичних і законодавчо-нормативних джерел, що використовують у роботі.

Актуальність теми. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими вирішеннями наукового завдання обґрунтовують актуальність та доцільність роботи на користь України, а також необхідність у проведенні дослідження в цьому напрямі. Обсяг висвітлення актуальності має складати кілька речень щодо висвітлення сутності завдання.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз, узагальнення чи розвиток, а також розроблення методичних рекомендацій або шляхів удосконалення (оптимізації) предмета дослідження щодо об'єкта дослідження. Не слід формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», «З'ясування...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету. Мета роботи має тісно переплітатися з назвою й чітко відображувати, що саме вирішується у роботі.

Завдання, які ставлять у роботі, мають відповідати меті дослідження й бути спрямовані на її вирішення.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і вибране для вивчення.

Предмет дослідження – міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносять між собою як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюють ту його частину, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямовано основну увагу здобувача вищої освіти, оскільки предмет дослідження обумовлює тему роботи, визначену на титульному аркуші як її назва.

Методи дослідження містять опис теоретичних, загальнонаукових, спеціальних та економіко-математичних методів, які використовують для досягнення результатів бакалаврської дипломної роботи.

Обґрунтування практичної значущості результатів роботи і сфери їхнього впровадження полягає у визначенні напрямів використання висновків, методичних рекомендацій та окремих теоретичних результатів для практики туристичної діяльності, а також під час викладання навчальних дисциплін на кафедрі підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Теоретичні й законодавчо-нормативні джерела, що використовують у роботі: необхідно вказати прізвища (з ініціалами) авторів, що зробили значний внесок у розроблення проблеми, основні законодавчі й нормативні акти, які згадують в роботі (із посиланнями у квадратних дужках на номери джерел у списку використаної літератури), серед науковців бажано вказувати співробітників кафедри та університету.

Опублікування результатів дослідження – наявність цього розділу передбачено, якщо за темою роботи здобувач вищої освіти є автором статті, тез доповіді тощо.

3.7. Основна частина

Основна частина складається із *трьох* обов'язкових розділів, *восьми-дев'яти* підрозділів, пунктів і підпунктів. У разі, коли логіка розкриття вибраної теми дослідження потребує іншої структури основної частини роботи, здобувач вищої освіти може змінити кількість підрозділів за умов погодження з керівником та завідувачем кафедри. Кожний розділ починають із нової сторінки. Основному тексту кожного розділу має передувати передмова зі стислим описом вибраного напрямку дослідження. У кінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладом наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає можливість вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

Перший розділ бакалаврської роботи є, переважно, *теоретичним*. У цьому розділі вирішують такі завдання дослідження, які оформлено у вигляді підрозділів:

аналітичний огляд літературних джерел і аналіз теоретичних підходів до вивчення об'єкта дослідження;

місце та значення проблеми, що вивчають, у туристичній діяльності, вплив предмета дослідження на стан економіки;

сутність та зміст предмета дослідження.

В огляді літератури розглядають етапи розвитку наукової думки з проблеми, що досліджується. На основі висвітлення й аналізу робіт попередників необхідно обґрунтувати доцільність проведення досліджень із вибраного напрямку. Теоретична частина може займати приблизно 30 % обсягу роботи.

Другий розділ за змістом є *аналітичним*. У ньому вивчають взаємозв'язок і взаємовплив предмета та об'єкта дослідження. Другий розділ містить методичні підходи та сукупність розрахунково-аналітичних дій для вирішення поставлених завдань.

Завданнями розділу чи його підрозділами можуть бути такі:

розгляд методології й методик аналізу з урахуванням можливостей їхнього застосування до предмета дослідження;

оцінювання предмета дослідження та його окремих складових частин;

комплексний аналіз предмета дослідження.

У другому розділі наводять методи вирішення поставлених завдань, розробляють методiku проведення дослідження. Призначенням розділу є аналіз стану і динаміки процесу, явища, що досліджують. У ньому розглядають показники, які характеризують досліджувані процеси, явища, виявляють і класифікують фактори, що впливають на показники розвитку. У цьому розділі за необхідністю використовують економіко-математичні методи й комп'ютерні технології оброблення даних, складають аналітичні таблиці, графіки, схеми тощо. Таким чином, здобувач вищої освіти має продемонструвати вміння використовувати для вирішення поставлених у роботі завдань методи вивчених ним наук. Друга частина дипломної роботи може займати 30 % загального обсягу.

Третій розділ має *оптимізаційний* або *рекомендаційний* характер. Його присвячено питанням удосконалення предмета дослідження щодо умов об'єкта дослідження.

Підрозділами чи завданнями, що вирішують, є такі:

розроблення методичних рекомендацій до вдосконалення предмета дослідження в межах об'єкта дослідження;

оптимізація одного чи декількох найбільш значущих елементів предмета дослідження;

обґрунтування економічної доцільності запропонованих пропозицій до вдосконалення об'єкта дослідження з урахуванням сучасних умов господарювання в Україні.

У третьому розділі дають оцінку повноти вирішення поставлених завдань, достовірності здобутих результатів. Рекомендаційна частина може займати приблизно 30 % обсягу роботи.

3.8. Висновки

У висновках викладають найважливіші результати, здобуті в роботі, які мають містити формулювання вирішеного завдання. Формулюють висновки та рекомендації до наукового та практичного використання здобутих результатів.

3.9. Список використаних джерел

Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті, в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

3.10. Додатки

За потреби до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи:

- проміжні математичні доведення, формули й розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних і таблиці, обсяг яких перевищують одну сторінку;
- рисунки допоміжного характеру.

4. Правила оформлення бакалаврської дипломної роботи

4.1. Загальні вимоги

Бакалаврську дипломну роботу друкують на комп'ютері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210 x 297 мм) із використанням шрифту Times New Roman к. 14 із полуторним міжрядковим інтервалом.

Обсяг дипломної роботи без урахування додатків має становити 65 – 70 сторінок.

Текст роботи друкують, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє та нижнє – 20 мм. Абзацний виступ має бути однаковим по всій роботі й дорівнювати 1,25 см.

Шрифт друку має бути чітким з однаковою щільністю тексту, рядок – чорного кольору середньої жирності.

Роздруковані документи мають відповідати формату А4, їх включають до загальної нумерації сторінок дипломної роботи й розміщують переважно у додатках.

Текст основної частини роботи розподіляють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин бакалаврської дипломної роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують малими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається із двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Перед текстом після заголовку слід пропускати один полуторний рядок.

Заголовки пунктів друкують малими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу розрядкою в підбір до тексту. У кінці заголовка пункту, надрукованого в підбір до тексту, ставлять крапку.

Перед текстом, що йде після пункту, рядок не пропускають.

Кожну структурну частину бакалаврської дипломної роботи починають із нової сторінки.

До зазначеного основного тексту роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів бакалаврської дипломної роботи підлягають нумерації на загальних засадах.

4.2. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою бакалаврської роботи є *титульний аркуш*. Далі слід розміщувати подання до бакалаврської дипломної роботи.

На титульному аркуші та на листі завдання номери сторінок не ставлять, але ці сторінки включають до загальної нумерації сторінок роботи. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Такі структурні частини бакалаврської роботи, як *зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел* не мають порядкового номера. Зверніть увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їхні заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «Розділ 6. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім із нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу має стояти крапка, наприклад: «1.3.» (третій підрозділ першого розділу). Потім у тому самому рядку – заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. У кінці номера має стояти крапка, наприклад: «1.3.2.» (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому самому рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка.

Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Рисунки та таблиці необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де їх згадано вперше, або на наступній сторінці. Рисунки й таблиці, розміщені на окремих сторінках дипломної роботи, включають до загальної нумерації сторінок.

Рисунки позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком рисунків, поданих у додатках.

Номер рисунка складається з номера розділу і порядкового номера рисунка, між якими ставлять крапку. Після назви рисунка крапку не ставлять.

Текст надписів на рисунку має бути Times New Roman розміром не менше ніж кг. 10. Якщо рисунок запозичено із літературного джерела, необхідно зробити посилання на це джерело.

Наприклад:

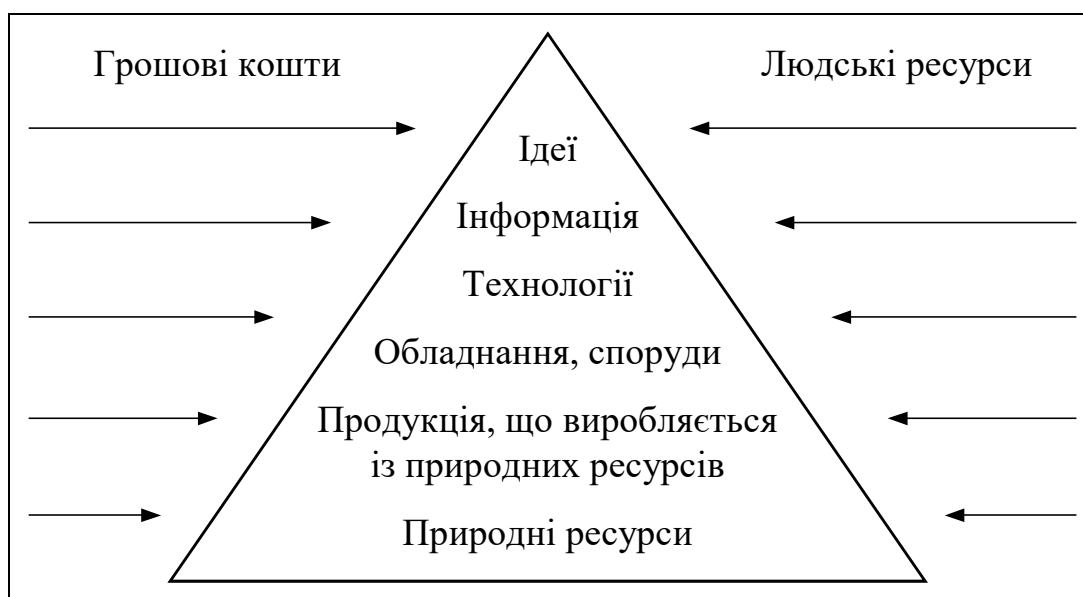

Рис. 1.2. Піраміда цінностей у бізнесі [53, с. 90]

Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Номер рисунка, його назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під рисунком. Якщо в бакалаврській дипломній роботі подано один рисунок, то його нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставлять крапку, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в роботі одна таблиця, то її нумерують за загальними правилами.

У разі перенесення частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2».

Формули в бакалаврській дипломній роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери пишуть біля правого поля аркуша в одному рядку з відповідною формулою у круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Примітки до тексту і таблиць, у яких указують довідкові й пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах одної сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...
2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

4.3. Подання текстового матеріалу

Текстовий матеріал бакалаврської дипломної роботи подають на основі використання техніко-орфографічних правил.

У дипломних роботах економічного напрямку використовують переважно цифрову та словесно-цифрову форму запису інформації.

Прості кількісні числівники, якщо при них немає одиниць вимірювання, пишуть словами. Наприклад, п'яти верстатів (не 5 верстатів), на трьох зразках (не на 3 зразках).

Складні кількісні числівники пишуть цифрами, за винятком тих, якими починають абзац (такі числівники пишуть словами). Числа із скороченим позначенням одиниць вимірювання пишуть цифрами. Наприклад, 7 л, 24 кг. Після скорочення «л», «кг» і т. ін. крапку не ставлять.

Під час переліку однорідних чисел (величин і відношень) скорочену назву одиниці вимірювання ставлять тільки після останньої цифри. Наприклад, 3, 14 та 25 кг.

Кількісні числівники узгоджують з іменниками у всіх відмінкових формах, крім називного та знахідного відмінків. Наприклад, від *п'ятдесяти гривень* (род. відм.), *шістдесяти банкам* (дав. відм.) і т. ін. У формах називного та знахідного відмінків чисельники керують іменниками. Наприклад, є *п'ятдесят* (наз. відм.) *гривень* (род. відм.), *отримати п'ятдесят* (знах. відм.) *гривень* (род. відм.).

Кількісні числівники під час запису їх арабськими цифрами не мають на письмі відмінкових закінчень, якщо їх супроводжують іменники. Наприклад, на 20 сторінках (не: на 20-ти сторінках).

Прості та складні **порядкові числівники** пишуть словами. Наприклад, *третій, тридцять четвертий, двісті шостий*. Винятком є випадки,

коли написання порядкового номера обумовлено традицією, наприклад, 4-й Український фронт.

Числівники, що входять до **складних слів**, пишуть цифрами. Наприклад, *15-тонна вантажівка, 30-відсотковий розчин* (але можливе написання у 30% розчині).

Порядкові числівники, позначені арабськими цифрами, мають відмінкові закінчення. Під час запису після риски пишуть: а) одну останню літеру, якщо вони закінчуються на голосний (крім «о» та «у») або на приголосний звук; б) дві останні літери, якщо закінчуються на приголосний та голосний «о» чи «у». Наприклад, третя декада – *3-я декада* (не 3-тя), п'ятнадцятий день – *15-й день* (не 15-ий), тридцятих років – *30-х років* (не 30-их), десятого класу – *10-го класу* (не 10-о або 10-ого), у сьомому рядку – *у 7-му рядку* (не 7-у або 7-ому).

Під час переліку кількох порядкових числівників відмінкове закінчення ставиться тільки один раз. Наприклад, *товари 1 та 2-го сорту*.

Після порядкових числівників, позначених арабськими цифрами, якщо вони стоять після іменника, якого стосуються, відмінкові закінчення не ставлять. Наприклад, *у розділі 3, на рис. 2*.

Так само без відмінкових закінчень записують порядкові числівники римськими цифрами для позначення порядкових номерів століть (віків), кварталів, томів видань. Наприклад, *XX століття* (не XX-е століття).

У бакалаврських дипломних роботах часто зустрічають **скорочення**. Це частина слова, або усічене ціле слово. Такий скорочений запис слів і словосполучень використовують для зменшення обсягу тексту, із метою дати максимум інформації.

Для утворення таких слів використовують три основні способи: 1) залишають тільки першу (початкову) літеру слова (рік – р.); 2) залишають частину слова, відкидаючи закінчення та суфікс (рисунок – рис.); 3) пропускають кілька літер у середині слова, замість яких ставлять дефіс (університет – ун-т).

Тут треба мати на увазі, що скорочене слово має закінчуватися на приголосний, окрім «й».

У науковому тексті трапляються такі види скорочень: 1) літерні аббревіатури; 2) складноскорочені слова; 3) умовні графічні скорочення за початковими літерами слів; 4) умовні графічні скорочення за частинами слів та початковими літерами.

Літерні аббревіатури складаються з перших (початкових) літер повних назв, їх розподіляють на: а) такі, що читають за назвами літер (США, ФРН); б) такі, що читаються за звуками, позначеними відповідними літерами (ЗВО – заклад вищої освіти).

Іншим видом скорочень є *складноскорочені* слова, які складаються із поєднання: а) усічених та повних слів (профспілка – професійна спілка); б) тільки усічених слів (колгосп – колективне господарство). У наукових текстах крім загальноприйнятих складноскорочених слів, використовують також складноскорочені слова, розраховані на вузьке коло спеціалістів (мейнстрім).

У тексті наукових робіт зустрічають *умовні графічні скорочення* за частинами й початковими літерами слів. Їх розподіляють на: а) загальноприйняті умовні скорочення; б) умовні скорочення, прийняті у спеціальній літературі, зокрема в бібліографії.

Наведемо кілька загальноприйнятих умовних скорочень, що використовують: а) після переліку (і т. ін. – і таке інше, і т. д. – і так далі, і т. п. – і тому подібне); б) при посиланнях (див. – дивись); в) при позначенні цифрами століть і років (ст. – століття, р. – рік, рр. – роки). Є також такі загальноприйняті скорочення: т. – том, м. – місто, обл. – область, гр. – громадянин, с. – сторінки, акад. – академік, доц. – доцент, проф. – професор.

Слова «та інші», «і таке інше» всередині речення не скорочують. Не допускають скорочення слів «так званий» (т. в.), «наприклад» (напр.), «формула» (ф-ла), «рівняння» (р-ня), «діаметр» (діам.).

Наукові тексти відзначаються великою кількістю переліків, які складаються як із закінчених, так і незакінчених фраз. Незакінчені фрази пишуть із малих літер і позначають арабськими цифрами або маленькими літерами з напівкруглою дужкою, що закривається. Є два варіанти оформлення таких фраз.

Перший варіант: переліки складаються з окремих слів (або невеликих фраз без розділових знаків усередині), які пишуть у підбор з іншим текстом і відокремлюють один від одного комою.

Наприклад:

Турбіни розподіляються на три види: активні, реактивні та комбіновані.

Другий варіант: переліки складаються з розгорнутих фраз із власними розділовими знаками. Тут частини переліку найчастіше пишуть із нового рядка і відокремлюють один від іншого крапкою з комою.

Наприклад:

Безробіття буває:

фрикційне;

структурне;

циклічне.

Коли частини переліку складаються із закінчених фраз, їх пишуть з абзацними відступами, починають з великих літер і відокремлюють один від іншого крапкою.

Наприклад:

Розрізняють два типи інфляції:

1) Інфляція попиту. Вона виникає як наслідок надлишкового сукупного попиту в умовах, близьких до повної зайнятості.

2) Інфляція витрат. Є наслідком підвищення середніх витрат на одиницю продукції та зниження сукупної пропозиції.

Текст усіх елементів переліку граматично підпорядковано головній вступній фразі, котра передує переліку. Основну вступну фразу не можна переривати на прийменниках або сполучниках (*на, із, від, те, що, як* і т. ін.).

Лапки, апострофи, тире мають бути однаковими по всій роботі.

Числові інтервали не розривають, також не відривають аббревіатуру АТ від назви «SkyUp», ініціали не відривають від прізвища, «і» не відривають від «т. д.», «т. ін.».

Перед тире та після нього мають бути пробіли. Перед лапками й дужками, що відкривають, ставлять пробіл, після них – пробіли відсутні. Після лапок і дужок, які закривають, мають бути пробіли, перед ними пробіли не ставлять. Перед словами «рік», «р.», «рр.» має бути пробіл.

4.4. Правила подання рисунків

Ілюструють дипломні роботи відповідно до тексту, виходячи із певного загального задуму.

Назви рисунків розміщують після їхніх номерів. У разі потреби рисунки доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис).

Підпис під рисунком звичайно має чотири основні елементи:

назва графічного сюжету, що позначають скороченим словом «Рис.»;

порядковий номер рисунка, який вказують без знака номера арабськими цифрами;

тематичний заголовок рисунка, що містить текст із якомога стислою характеристикою зображеного.

Основними видами ілюстративного матеріалу в дипломних роботах є схема, діаграма та графік.

Схема – це зображення, що передає зазвичай за допомогою умовних позначень і без збереження масштабу основну ідею якогось процесу та показує взаємозв'язок його головних елементів.

Діаграма – один зі способів графічного зображення залежності між величинами. У діаграмах наочно відображають і аналізують масові дані.

Відповідно до форми побудови, розрізняють діаграми площинні, лінійні й об'ємні. У дипломних роботах найбільшого поширення набули лінійні діаграми, а із площинних – стовпчикові (стрічкові) та секторні.

Для побудови *лінійних діаграм* зазвичай використовують координатне поле. На осі абсцис у певному масштабі відкладають час або факторіальні ознаки (незалежні), на осі ординат – показники на певний момент чи період часу або розміри результативної незалежної ознаки. Вершини ординат з'єднують відрізками, в результаті чого визначають ламану лінію. На лінійні діаграми можна одночасно наносити кілька показників.

Наприклад:

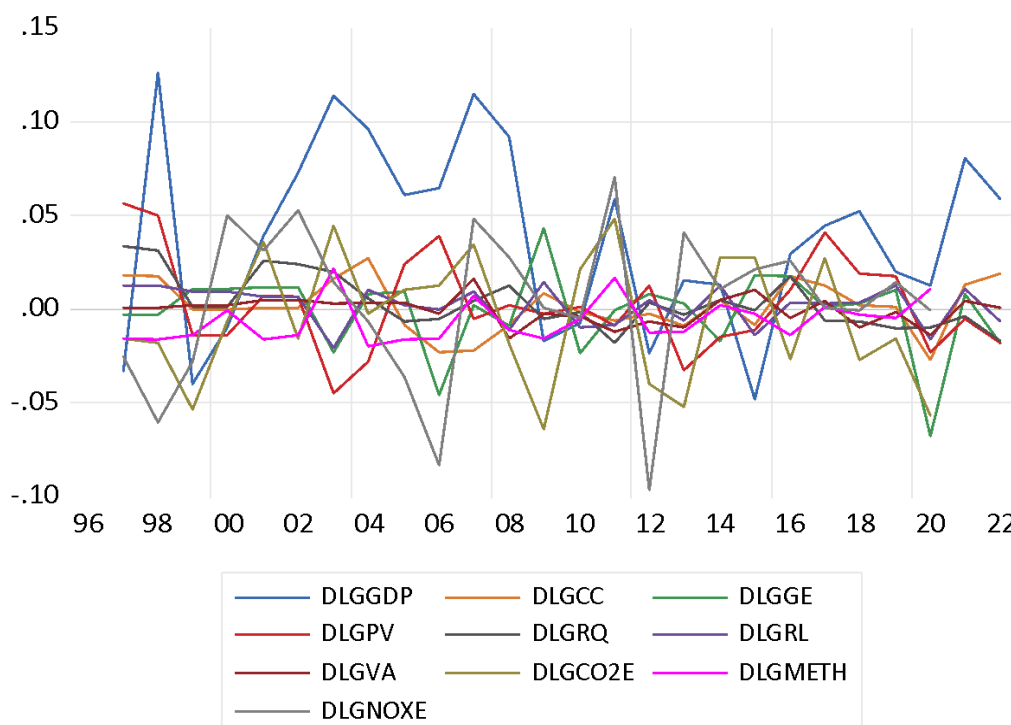

Рис. 2.3. Динаміка перших різниць логарифмів показників

На *стовпчикових (стрічкових) діаграмах* дані зображують у вигляді прямокутників (стовпчиків) однакової ширини, розміщених вертикально

або горизонтально. Довжина (висота) прямокутників пропорційна зображеним ними величинам.

Наприклад:

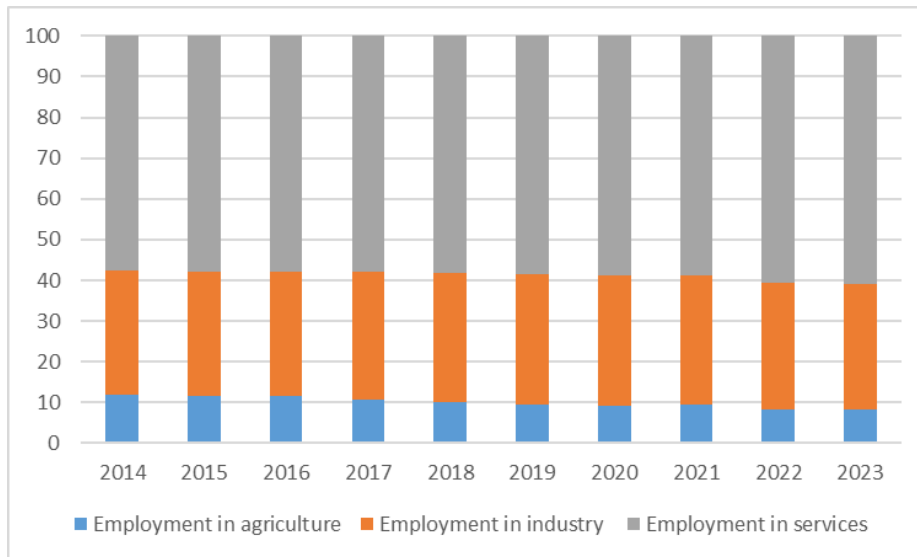

Рис. 1.2. Динаміка зайнятості за секторами економіки, % від загальної зайнятості

У разі вертикального положення прямокутників діаграму називають стовпчиковою, у разі горизонтального – стрічковою. Секторна діаграма становить круг, розподілений на сектори, розміри яких пропорційні величинам частин зображеного об'єкта чи явища.

Наприклад:

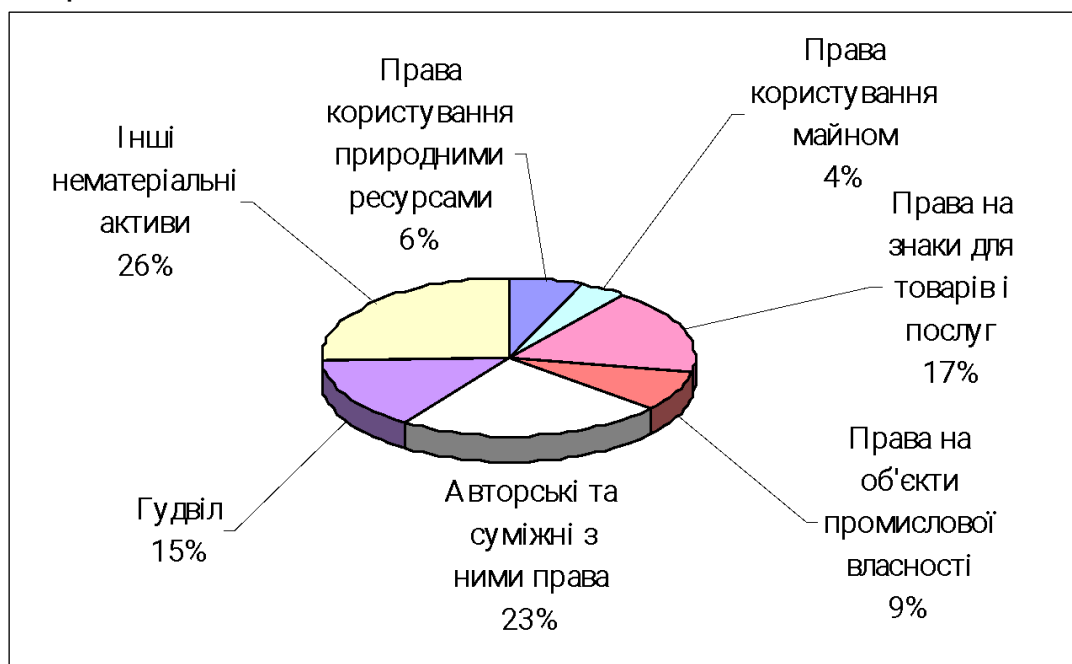

Рис. 2.5. Питома вага нематеріальних активів за категоріями в загальній кількості ідентифікованих НМА по Україні

Результати оброблення числових даних можна подати у вигляді *графіків*, тобто умовних зображень величин і їхніх співвідношень через геометричні фігури, точки та лінії. Графіки використовують як для аналізу, так і для підвищення наочності ілюстративного матеріалу.

Крім геометричного образу, графік містить низку допоміжних елементів:

загальний заголовок графіка;

словесне пояснення умовних знаків і сенсу окремих елементів графічного образу;

осі координат, шкалу з масштабами та числові сітки;

числові дані, що доповнюють або уточнюють величину нанесених на графік показників.

Осі координат графіка викреслюють суцільними лініями. На кінцях координатних осей стрілок не ставлять. На координатних осях указують умовні позначення і розмірності відкладених величин у прийнятих скороченнях. На графіку слід писати лише умовні літерні позначення, прийняті в тексті. Написи, що стосуються кривих і точок, залишають тільки в тих випадках, коли їх небагато і вони є короткими. Багатослівні підписи заміняють цифрами, а розшифрування наводять у підписуноківому підпису.

Якщо крива, зображена на графіку, займає невеликий простір, то для економії місця числові поділки на осях координат можна починати не з нуля, а обмежити тими значеннями, у межах яких розглядають цю функціональну залежність.

Наприклад:

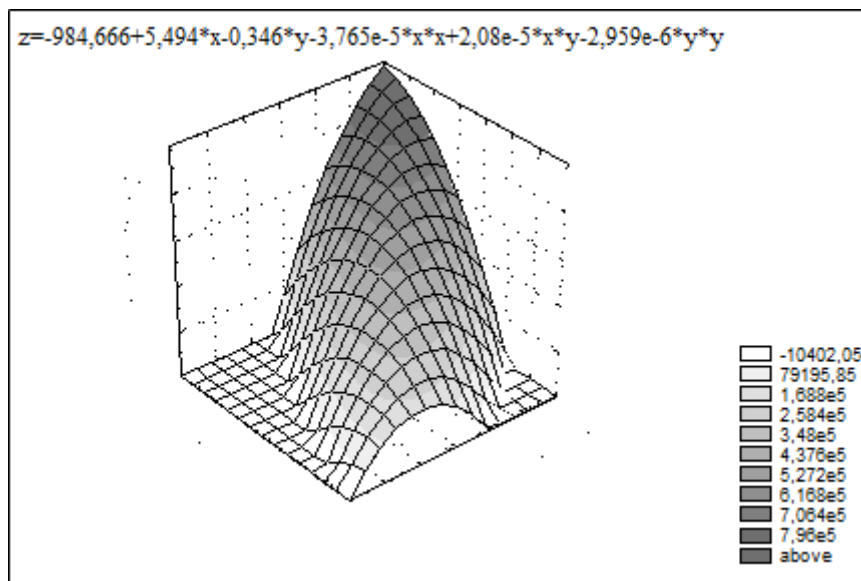

Рис. 2.6. Прогноз нейронної мережі за впливом показників діяльності на вартість прибуткових підприємств туристичної галузі

Не варто оформлювати посилання на рисунки як самостійні фрази, у яких лише повторюють те, що міститься в підписі. У тому місці, де викладають тему, пов'язану з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу у круглих дужках «(рис. 3.1)» або зворот типу: «...як це видно з рис. 3.1», або «... як це показано на рис. 3.1».

4.5. Подання таблиць

Цифровий матеріал, коли його багато або є потреба у зіставленні певних показників, переважно, оформлюють у таблиці. **Таблиця** становить такий спосіб подання інформації, за якого цифровий або текстовий матеріал групують у рядки та графи, відокремлені вертикальними та горизонтальними лініями.

За змістом таблиці розподіляються на аналітичні та неаналітичні. *Аналітичні таблиці* є результатом оброблення й аналізу цифрових показників. Переважно після таких таблиць роблять узагальнення про нове (виведене) знання, яке вводять до тексту словами: «таблиця дає змогу зробити висновок, що...», «із таблиці видно, що...» і т. ін. Часто такі таблиці сприяють виявленню і формулюванню певних закономірностей.

До *неаналітичних таблиць* уміщують здебільшого необроблені статистичні дані, необхідні лише для подання інформації або констатації певного стану речей.

Звичайно таблиця складається із таких елементів: порядкового номера та тематичного заголовка, боковика, заголовків вертикальних граф (головки), горизонтальних рядків та вертикальних граф (основної частини, тобто прографи).

Кожна таблиця повинна мати **назву**, яку розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають із великої літери. Назву не підкреслюють. Текст написів у таблиці має бути Times New Roman кг. 12 – 14. Не можна на одній сторінці залишати назву таблиці, а на наступній розміщувати саму таблицю. Якщо таблицю запозичено з літературного джерела, необхідно посилання на це джерело.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризують), розміщують у *боковику*,

голівці чи в них обох, а не у прографці; логічний предикат таблиці, або присудок (тобто дані, якими характеризується підмет), – у *прографці*, а не в голівці чи боковику. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковику – усіх даних цього рядка.

Далі наведено приклад побудови таблиці.

Назва таблиці							Таблиця (номер)
Головка							Заголовки граф
							Підзаголовки граф
	1	2	3	4	5	6	Цифровий рядок
Рядки							(у разі, якщо таблиця
							має бути перенесеною
							на другий аркуш)
	Боковик (заголовки рядків)		Графи (колонки)				

Заголовок кожної графи в голівці таблиці має бути по можливості коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці вимірювання зазначати в тематичному заголовку, виносити до узагальнювальних заголовків слова, що повторюють.

Боковик також потребує лаконічності. Повторювані слова тут виносять в об'єднувальні рубрики, загальні для всіх заголовків боковика слова розміщують у заголовку над ним.

У **прографці** повторювані елементи, які стосуються всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок графи; однорідні числові дані розміщують так, щоб їхні класи співпадали; неоднорідні – посередині графи.

Заголовки **граф** пишуть із великої літери, підзаголовки – із малої, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великої, якщо вони є самостійними. Заголовки мають бути максимально точними та простими. У них не має бути слів або розмірностей, що повторюють. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті або на наступній сторінці таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блока роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку. У цьому разі назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна розділити на частини й розміщувати одну над одною в межах тієї самої сторінки. Якщо рядки чи графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку для кожної частини таблиці повторюють її головку, у другому – боковик.

Коли текст, який повторюють у графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінювати лапками; якщо із двох або більше слів, то за першого повторення його замінюють словами «Те саме», а далі лапками. Ставити лапки замість повторюваних цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів не можна. Якщо цифрові або інші дані в якомусь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Числові дані в колонках таблиць слід вирівнювати за розрядами, а у змішаних числах – за комою.

Наприклад:

Таблиця 3.1						
Обсяги вироблених послуг за видами економічної діяльності						
Назви	Обсяг послуг, млн грн			Частка у загальній кількості, %		
	2023 р.	2024 р.	2025 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Послуги з ремонту	243,8	274,4	345,6	0,6	0,6	0,6
Готелі та ресторани	548,5	677,6	817,8	1,5	1,5	1,5
Транспорт і зв'язок	29 555,7	35 554,3	41 645,5	78,1	76,6	74,9
Операції з нерухомістю, здавання під оренду та послуги юридичним особам	4333,4	5 871,6	7 603,4	11,5	12,7	13,7
Освіта	871,6	1 128,8	1 315,9	2,3	2,4	2,4
Охорона здоров'я та соціальна допомога	1 050,6	1 182,2	1 489,5	2,8	2,5	2,7
Колективні, громадські та особисті послуги	1 218,4	1 711,6	2 358,0	3,2	3,7	4,2
Всього	37 822,0	46 400,5	55 575,7	100,0	100,0	100,0

Усі наведені в таблицях дані мають бути достовірними, однорідними й такими, що можна зіставити, в основу їхнього групування покладають лише суттєві ознаки.

4.6. Загальні правила подання формул

Під час використання формул необхідно дотримуватися певних правил.

Найбільші, а також довгі та громіздкі формули, що мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують на окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул. Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі й нескладні формули, що не мають самостійного значення, уписують усередині рядків тексту.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, у якій їх подано у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта записують із нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Рівняння і формули треба відділяти від тексту вільними рядками. Вище і нижче від кожної формули залишають не менше як один вільний рядок. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його переносять у наступний після знаків рівності (=), плюс (+), мінус (–), множення (×), повторюючи цей знак на початку.

Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання в подальшому тексті. Інші нумерувати не рекомендовано.

Порядкові номери формул позначають арабськими цифрами у круглих дужках біля правого поля сторінки без крапок від формули до її номера.

Наприклад:

На основі сформульованих глобальної мети та підцілей будують локальну вагову функцію r_{ijk} :

$$\sum_{k=1}^N r_{ijk}(x_k) = 1, r_{ijk}(x_k) \geq 0, \quad (3.1)$$

де r_{ijk} – локальна вагова функція оцінювання внеску підцілі x_k у досягнення j -ї мети i -го рівня ($i > k$).

Номер, який не вміщується у рядку з формулою, переносять у наступний нижче від формули. Номер формули в разі її перенесення вміщують на рівні останнього рядка. Якщо формулу взято в рамку, то її номер записують зовні рамки із правого боку навпроти основного рядка формули. Номер формули-дробу подають на рівні основної горизонтальної риски формули.

Номер групи формул, розміщених на окремих рядках і об'єднаних фігурною дужкою (парантезом), ставлять справа від вістря парантеза, яке знаходиться в середині групи формул і звернене в бік номера.

Загальне правило пунктуації в тексті з формулами таке: формула входить до речення як його рівноправний елемент. Тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації.

Двокрапку перед формулою ставлять лише у випадках, передбачених правилами пунктуації: а) у тексті перед формулою є узагальнювальне слово; б) цього потребує побудова тексту, що передує формулі.

Розділовими знаками між формулами, що розташовані одна під одною і не відокремлені текстом, можуть бути кома або крапка з комою безпосередньо за формулою до її номера.

Розділові знаки між формулами за парантеза ставлять всередині нього. Після таких громіздких математичних виразів, як визначники й матриці, можна розділові знаки не ставити.

4.7. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

Під час написання бакалаврської дипломної роботи необхідно надавати посилання на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводять у роботі. Такі посилання дають змогу відшукати документи й перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел, які мають велику кількість сторінок, тоді в посиланні

необхідно точно вказати номери сторінок, рисунків, таблиць, формул джерела, на яке є посилання в роботі.

Посилання в тексті дипломної роботи на джерела роблять згідно з їхнім переліком у квадратних дужках, наприклад, «...у працях [1 – 7]...».

Посилання на рисунки та формули дипломної роботи вказують порядковим номером рисунка чи формули – останній беруть у дужки, наприклад, «рис. 1.2», «у ф-лі (2.1)».

На всі таблиці роботи мають бути посилання в тексті, водночас слово «таблиця» пишуть скорочено, наприклад: «...в табл. 1.2». У повторних посиланнях уживають скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починають і закінчують лапками, наводять у тій граматичній формі, у якій його подано у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяють лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовують вираз «так званий»;

б) цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців під час цитування допускають без перекручення авторського тексту і позначають трьома крапками. Їх ставлять у будь-якому місці цитати (на початку, усередині, на кінці). Якщо перед пропущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожну цитату обов'язково супроводжують посиланням на джерело;

г) у разі непрямого цитування (переказу, викладення думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладі думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і давати відповідні посилання на джерело;

г') якщо необхідно виявити ставлення автора бакалаврської дипломної роботи до окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

д) якщо автор бакалаврської дипломної роботи, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то він робить спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставить крапку, потім дефіс і вказує ініціали автора роботи, а весь текст застереження вміщує у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – М. Х.), (підкреслено мною – М. Х.), (розрядка моя. – М. Х.).

Список літератури має містити наукові праці викладачів кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу та інших співробітників Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця. Переважна частина літературних джерел (90 %) має бути не застарілою, тобто охоплювати період останніх п'яти років.

У бакалаврській дипломній роботі **не допускають** цитування будь-яких літературних джерел країни-агресора (Російської Федерації), посилення на російські сайти або російськомовні джерела, а також роботи російських авторів зі вказанням російської афіліації у перекладі іншими мовами.

4.8. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел містить бібліографічні описи використаних джерел, його розміщують після висновків.

Джерела у списку треба розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків – спочатку подають літературу українською мовою, далі – літературу, видану іноземними мовами.

Якщо джерелом інформації є Інтернет, то в разі наявності прізвища автора, його вказують в алфавітному порядку, у разі відсутності – у кінці списку літератури.

Оформлення списку використаних джерел здійснюється відповідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

4.9. Правила оформлення додатків

Додатки оформлюють як продовження дипломної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті. Кожен із них починають із нової сторінки, їм дають заголовки, надруковані угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами

з першої великої друкують слово «Додаток __» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Ґ, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б і т. ін. Єдиний додаток позначають як додаток А.

Текст кожного додатка за потреби може бути розподілено на розділи й підрозділи, пронумеровані в межах кожного додатка: перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – підрозділ 3.1 додатка В.

Рисунки, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; ф-ла (А.1) – перша формула додатка А.

5. Зовнішня рецензія

До рецензування бакалаврських дипломних робіт допускають провідних фахівців зі спеціальності ЖЗ «Туризм». Водночас мають виконувати обов'язкову умову: рецензент не може працювати на випусковій кафедрі. До рецензентів, крім осіб, що займаються відповідною науково-викладацькою діяльністю в університеті, може бути включено висококваліфікованих фахівців інших вузів, підприємств, організацій. Рецензент повинен мати науковий ступінь доктора чи кандидата економічних наук. Можливе призначення рецензента, що не має наукового ступеня у разі великого досвіду практичної роботи в галузі туризму (додаток Д).

Зовнішня рецензія має бути готовою до моменту допуску завідувачем кафедри до захисту. Рецензію надають в одному екземплярі. Особистий підпис рецензента має бути засвідчено печаткою установи, де працює рецензент. Рецензію складають у вільній формі, вона має відображувати:

- актуальність теми дослідження;
- економічну значущість виконаної роботи;
- характеристику повноти завдання щодо розкриття теми роботи;
- відповідність змісту роботи поставленим завданням;
- оцінювання огляду літературних джерел і теоретичного обґрунтування завдання, що вирішують;
- оцінювання пропозицій і рекомендацій, запропонованих у роботі;

висновок про значущість теоретичних та практичних результатів дослідження;

оцінку загальних вражень від роботи (оформлення, стиль, грамотність виклади тощо);

недоліки, наявні в роботі;

інші питання на розсуд рецензента.

Рецензент має оцінити подану роботу за стобальною шкалою й надати рекомендацію до захисту роботи в ЕК та надання здобувачу вищої освіти кваліфікації бакалавра зі спеціальності J3 «Туризм та рекреація». Здобувач вищої освіти має ознайомитися зі змістом рецензії та підготувати відповіді на зауваження під час захисту роботи.

6. Відгук керівника

Відгук міститься у поданні до бакалаврської дипломної роботи. В короткій формі він відображує:

оцінювання роботи з переліком основних вирішень, наукових і практичних досягнень здобувача вищої освіти, а також недоліків, наявних в роботі;

рекомендації з використання теоретичних і практичних результатів дослідження;

характеристику рівня загальної підготовки здобувача вищої освіти, його самостійності в роботі щодо творчого вирішення поставлених завдань; ступінь відповідності роботи вимогам щодо змісту й оформлення.

Керівник має оцінити роботу за 100-бальною шкалою й надати рекомендацію до захисту роботи в ЕК та надання здобувачу вищої освіти кваліфікації бакалавра зі спеціальності J3 «Туризм та рекреація».

Здобувач вищої освіти має ознайомитися зі змістом відгуку та підготувати відповіді на зауваження під час захисту роботи.

7. Професійна етика

Під час захисту бакалаврських дипломних робіт особливу увагу приділяють недопущенню порушення здобувачами вищої освіти правил професійної етики. До таких порушень належать, насамперед, плагіат, фальсифікація даних і помилкове цитування.

Під плагіатом розуміють наявність прямих запозичень без відповідних посилань з усіх друкованих та електронних джерел, захищених раніше випускних кваліфікаційних робіт, кандидатських і докторських дисертацій.

Під фальсифікацією даних розуміють підроблення або зміну вихідних даних, із метою доказів правильності висновку (гіпотези тощо), а також умисне використання неправдивих даних як основи для аналізу.

Під хибним цитуванням розуміють наявність посилань на джерело, коли це джерело такої інформації не містить.

Виявлення зазначених порушень професійної етики є підставою для виставлення за бакалаврську дипломну роботу оцінки «незадовільно».

Зразок заяви про дотримання професійної етики надано в додатку Е.

8. Критерії оцінювання бакалаврських дипломних робіт

Згідно з Положенням про атестацію випускників Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця оцінювання результатів захисту дипломних робіт здійснюють за 100-бальною системою контролю знань, прийнятою в університеті, та національною шкалою і відображають у відповідних відомостях і протоколах роботи екзаменаційної комісії.

Підсумкова кількість балів, набута здобувачем вищої освіти за результатами захисту дипломної роботи, враховує:

актуальність теми дослідження та обґрунтованість її вибору;

коректність сформульованих назви, мети й завдань роботи та відповідність їм змісту роботи;

самостійність підходу до розкриття теми, зокрема формулювання та обґрунтування власного підходу до вирішення проблем;

якість підбору та опис даних, що використовуються, їхня достовірність, адекватність інструментарію дослідження, обґрунтування методики збирання та оброблення даних;

логічність і структурованість викладення матеріалу, включаючи якість вступу і висновків, співвідношення між частинами роботи, між теоретичними та практичними аспектами дослідження;

якість здійсненого аналізу та вміння користуватися загальнонауковими та спеціальними методами дослідження, зокрема економіко-математичними й методами візуалізації;

практична значущість роботи, зокрема зв'язок теоретичних положень, розглянутих у роботі, із вітчизняною практикою, а також наявність у роботі обґрунтованих рекомендацій та їхня відповідність меті та завданням роботи;

дотримання правил оформлення бакалаврських робіт, акуратність оформлення, відсутність у тексті орфографічних і граматичних помилок (особливо під час використання спеціальної термінології);

розуміння питань, що ставлять здобувачу вищої освіти члени ЕК, уміння вести наукову дискусію і загальний рівень культури спілкування з аудиторією під час захисту.

Зазначені критерії не ранжують за значущістю.

Оцінку «відмінно» (90 – 100 балів) здобувач вищої освіти отримує у разі, коли тему бакалаврської дипломної роботи глибоко вивчено і повністю розкрито відповідно до спеціальності ЖЗ «Туризм та рекреація» освітньої програми «Туризм», здобувачем вищої освіти оригінально вирішено всі сформульовані у вступі наукові завдання, правильно і чітко викладено основні питання за темою роботи, всебічно відображено теоретичні та практичні здобутки в цій галузі. Робота представляє наукову та/або прикладну цінність, відображає глибоке знання наукової літератури за темою, містить обґрунтовані висновки, правильно і грамотно оформлена, має практичне значення. Доповідь здобувача вищої освіти логічна та послідовна; рецензія на роботу позитивна; відповіді на запитання членів ЕК вичерпні та аргументовані.

Оцінку «добре» (74 – 89 балів) виставляють, коли тему розкрито, проте в роботі є окремі недоліки в повноті розкриття теми або проведеному аналізі, обґрунтування практичного значення чітко не представлено, недостатньо використані інформаційні матеріали, деякі аспекти роботи варто було б розвинути або доповнити. Є невеликі недоліки в самостійній дослідницькій частині роботи, дрібні зауваження до бібліографії, мають місце окремі зауваження у відгуках. На окремі запитання членів ЕК здобувач вищої освіти відповів недостатньо аргументовано.

Оцінку «задовільно» (60 – 73 балів) здобувач вищої освіти одержує у випадку, якщо тема розкрита, але не повністю відповідає спеціальності, теоретичний розділ має виражений компілятивний характер, відсутній

аналіз фактичного матеріалу, застосовується застарілий інструментарій, відсутні пропозиції та рекомендації щодо вивченої проблеми, оформлення роботи не повністю відповідає методичним рекомендаціям. Список наукової літератури не повний. Доповідь погано структурована, здобувач вищої освіти під час захисту демонструє обмежене володіння матеріалом теми, рецензія містить зауваження. Здобувач вищої освіти відповідає не на всі запитання членів ДЕК або відповідає невпевнено і поверхово.

Оцінку «незадовільно» (1 – 59 балів) виставляють здобувачу вищої освіти, який допустив серйозні помилки під час написання та захисту бакалаврської дипломної роботи, а саме: тема не розкрито; відсутні деякі обов'язкові елементи роботи; мету дипломної роботи сформульовано нечітко; відсутній аналіз фактичного матеріалу; розділи погано пов'язані між собою; відсутні пропозиції та рекомендації автора з вивченої проблеми; оформлення роботи не відповідає методичним рекомендаціям; у бібліографії відсутні найважливіші вітчизняні та зарубіжні наукові роботи за темою роботи. Робота недбало оформлена, містить орфографічні та граматичні помилки, присутні ознаки використання штучного інтелекту при написанні роботи. Здобувач вищої освіти не може викласти зміст роботи, сформулювати й аргументувати висновки. Доповідь погано структурована, під час доповіді не використовують демонстраційні матеріали, випускник під час захисту демонструє слабе володіння матеріалом теми, відповіді на поставлені запитання членів ЕК незадовільні.

9. Захист робіт

Дипломна робота обов'язково має проходити перевірку на унікальність за допомогою програмного забезпечення «Strike Plagiarism». Звіт з результатами перевірки унікальності додають до документів. Відсоток унікального тексту дипломної роботи має становити мінімум 50 %.

Захист бакалаврських дипломних робіт здійснюють на відкритому засіданні екзаменаційної комісії (ЕК) за участі не менш ніж половини її складу за обов'язкової присутності голови комісії.

Тривалість захисту здобувача вищої освіти не має перевищувати 15 хвилин. Для доповіді здобувачеві вищої освіти надають 5 хвилин.

Доповідь має містити коротку інформацію про актуальність дослідження, мету, поставлені завдання, характеристику здобутих результатів, пропозицій і рекомендацій, а також їхню теоретичну та практичну

значущість. Повідомлення мають супроводжувати ілюстрації демонстраційного матеріалу, призначеними для загального перегляду (презентація Microsoft PowerPoint, слайди).

Результати захисту роботи визначають на основі доповіді здобувача вищої освіти, його відповідей на питання й зауваження членів комісії, а також відповідей на зауваження, що містяться у відгуках керівника й рецензента. Під час визначення оцінки беруть до уваги рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки здобувача вищої освіти.

Рішення про результати захисту роботи ухвалюють більшістю голосів на закритому засіданні ЕК. Керівники та рецензенти, які не є членами ЕК, не можуть бути присутніми на закритому засіданні. Усі засідання ЕК протоколюють у порядку, визначеному Міністерством освіти і науки України, і підписують голова та члени комісії.

Під час виставлення підсумкової оцінки враховують оцінки керівника дипломної роботи, рецензента, кожного члена ЕК, а також оцінку роботи після перевірки на плагіат. Оцінка, виставлена ЕК за підсумками засідання, може бути як вищою, так і нижчою за оцінки, виставлені керівником і рецензентом.

Результати захисту оголошують у день захисту після оформлення протоколів засідання ЕК. Оголошені результати захисту є остаточними й перегляду не підлягають.

Повторного захисту роботи із метою підвищення оцінки не допускають.

Здобувачам вищої освіти, які успішно захистили роботу, надають кваліфікацію, відповідно до спеціальності та освітньої програми, та видають диплом державного зразка.

У разі, якщо захист роботи не відповідає вимогам рівня атестації, ЕК ухвалює рішення про неатестацію здобувача вищої освіти, про що зазначають у протоколі засідання комісії. У разі неявки здобувача вищої освіти на засідання ЕК для захисту роботи, у протоколі комісії зазначають, що він є неатестованим у зв'язку з неявкою на засідання комісії.

У разі, якщо захист роботи визначено як незадовільний або якщо бакалаврську дипломну роботу не було допущено до захисту, ЕК установлює, чи може здобувач вищої освіти подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він має опрацювати нову тему, визначену кафедрою. Такого здобувача вищої освіти може бути допущено до повторного захисту на наступний рік із дотриманням загального порядку підготовки та захисту бакалаврської роботи.

Рекомендована література

Основна

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила складання. – Чинний від 2016-07-01. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 16 с.
2. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.
3. Про туризм : Закон України № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 31. – Ст. 241.

Додаткова

4. Ахмедова О. О. Державне регулювання розвитку морського та прибережного туризму в Україні / О. О. Ахмедова, О. О. Стрижак // Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр. – Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2020. – Вип. 1 (12). – С. 180–196.
5. Економіка рекреації та туризму : навч. посіб. / О. А. Сущенко, О. О. Стрижак, Н. А. Дехтяр [та ін.]. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 346 с.
6. Погуда Н. В. Туризм 2022 року: аналіз та перспективи розвитку / Н. В. Погуда, О. О. Стрижак // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2023. – Т. 34(73). – № 1. – С. 23–32.
7. Стрижак О. О. Проектування бізнес-процесів туристичного підприємства / О. О. Стрижак, М. В. Алдошина // Бізнес-Інформ. – 2019. – № 3. – С. 170–175.
8. Стрижак О. О. Розвиток туризму в контексті формування Індустрії 4.0: визначення взаємозв'язку / О. О. Стрижак // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2021. – № 19. – С. 63–70.
9. Стрижак О. О. Система комунікацій в індустрії туризму: когнітивний підхід та соціально-психологічні аспекти / О. О. Стрижак, М. С. Нестеров // Причорноморські економічні студії. – 2025. – № 91. – С. 276–282.
10. Стрижак О. Тенденції та перспективи розвитку міжнародного ділового туризму / О. Стрижак, С. Чайковський // Економіка та суспільство. – 2024. – № 60.

11. Стрижак О. О. Трансформації індустрії туризму в умовах цифрової економіки / О. О. Стрижак // Економіка та управління АПК. – 2021. – № 2. – С. 41–49.
12. Aldoshyna M. Relationship marketing in tourism / M. Aldoshyna, O. Stryzhak // Інфраструктура ринку. – 2020. – № 43. – С. 108–113.
13. Pohuda N. The Feasibility of Assessing The Country's Tourism Development Based on the Use of International Indices / N. Pohuda, O. Stryzhak // International Journal of Hospitality and Tourism Systems. – 2025. – Vol. 18. – Issue 1. – P. 133–146.
14. Stryzhak O. Assessment of the relationship between the tourism sector development and other sectors of economy / O. Stryzhak // Economics of Development. – 2019. – Vol. 2. – P. 10–18.
15. Stryzhak O. Digitalisation of the Tourism Industry and Self-Employment: Challenges of the Gig-Economy / O. Stryzhak, V. Yermachenko, L. Cibák, M. Sidak // Tourism and Hospitality. – 2025. – Vol. 6 (1), 4.
16. Stryzhak O. Geopolitical risks, GDP and tourism: an ARDL-ECM cointegration study on Ukraine / O. Stryzhak, R. Sayar, Y. O. Ari // CES Working Papers. – 2022. – XIV(1). – P. 85–113.
17. Stryzhak O. National Brand, Tourism and Human Development: Analysis of the Relationship and Distribution / O. Stryzhak, O. Akhmedova, O. Postupna, E. Shchepanskiy, D. Tiurina // Journal of Distribution Science. – 2021. – Vol. 19. – Issue 12. – P. 33–43.
18. Stryzhak O. Restaurant brand management in wartime / O. Stryzhak, N. Pohuda // Economics of Development. – 2023. – Vol. 22. – No. 3. – P. 21–31.
19. Stryzhak O. Socio-economic development of tourist destinations: a cross-country analysis / O. Stryzhak, L. Cibák, M. Sidak, V. Yermachenko // Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR). – 2024. – Vol. 11. – No. 1. – P. 79–96.
20. Stryzhak O. The prospects of the marine and coastal tourism development in Ukraine / O. Stryzhak, O. Ahmedova, M. Aldoshyna // International Conference on Sustainability Science and Management: Advanced Technology in Environmental Research (CORECT-IJSS 2019). – 2020. – Vol. 153.
21. Stryzhak O. Tourism and digital technologies: analysis of the relationship / O. Stryzhak // Economic of Development. – 2022. – Vol. 21 (2). – P. 42–49.

22. Stryzhak O. Transformation of human capital strategies in the tourism industry under the influence of Economy 4.0 / O. Stryzhak, O. Akhmedova, N. Leonenko, I. Lopatchenko, N. Hrabar // Problems and Perspectives in Management. – 2021. – Vol. 19. – Issue 2. – P. 145–156.

23. Sushchenko O. The use of interactive training technologies in teaching academic disciplines for students of tourism specialities / O. Sushchenko, O. Akhmedova, O. Stryzhak // Access to science, business, innovation in digital economy, ACCESS Press. – 2021. – № 2 (1). – P. 28–39.

24. Tourism and Hospitality in Conditions of Digital Economy: Problems and Perspectives : monograph / K. Naumik-Gladka, O. Sushchenko, O. Stryzhak [et al.] ; Simon Kuznets Kharkiv national university of economics. – Kharkiv : S. Kuznets KhNUE, 2023. – 233 p.

Інформаційні ресурси

25. Наскрізна програма практики для здобувачів вищої освіти спеціальності 242 «Туризм і рекреація» освітньої програми «Туризм» першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. О. О. Стрижак, К. М. Вовк. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2025. – 21 с. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35466>.

26. Робоча програма переддипломної практики для здобувачів вищої освіти спеціальності 242 «Туризм і рекреація» освітньої програми «Туризм» першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / О. Стрижак, К. Вовк. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2025. – 14 с.– Режим доступу : <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36961>.

Додатки

Додаток А

Зразок заяви на затвердження теми бакалаврської дипломної роботи

Зав. кафедри підприємництва, торгівлі
та туристичного бізнесу
докт. екон. наук, проф. Марині САЛУН
здобувача(-ки) вищої освіти
групи _____
спеціальності ІЗ «Туризм та рекреація»
ОП Туризм
ННІ економіки і права,
Прізвище, ім'я, по батькові

Заява

Прошу затвердити тему бакалаврської дипломної роботи «...».

Науковим керівником прошу призначити канд. екон. наук, доцента
Шевченко Т. Г.

«____» _____ 202_ р.

/підпис/

Науковий керівник,
канд. екон. наук

/підпис/

Сергій КОВАЛЕНКО

Зразок анотації до бакалаврської дипломної роботи

Анотація

ОМЕЛЬЧЕНКО В. Л. Управління розвитком ділового туризму. Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності ІЗ «Туризм та рекреація». Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Харків, 2025 р.

Обсяг – __ стор.; __ іл.; _ табл.; __ літературних джерела.

1. Мета дипломної роботи – формулюють в іменниковій формі зі вживанням таких виразів, як: *дослідження, узагальнення, вивчення, розроблення, обґрунтування, установлення, з'ясування, положення, теоретичні підходи, методичні підходи, інструментарій* тощо (2 – 3 рядки).

2. Перелік виконаних завдань поставлених у дипломній роботі, погоджений (але не тотожний за формулюванням) зі структурою роботи – із назвами розділів; формулюють в іменниковій формі зі вживанням таких виразів, як: *аналіз, оцінювання, установлення, систематизація, обґрунтування, визначення, розроблення, виявлення тенденцій, з'ясування* тощо (до 8 рядків).

3. Об'єкт дослідження (2 – 3 рядки).

4. Предмет дослідження (2 – 3 рядки).

5. Методи дослідження.

6. Обґрунтування практичної значущості очікуваних результатів роботи та сфери їхнього впровадження (до 5 рядків).

Ключові слова:

Зразок титульного аркуша до бакалаврської дипломної роботи

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА

**КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА, ТОРГІВЛІ
І ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ**

Рівень вищої освіти
Спеціальність
Освітня програма
Група

Другий (бакалаврський)
ІЗ «Туризм та рекреація»
Туризм
6.02.242.010Н.22.1

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «...»

Виконала: Ірина ПЕТРЕНКО

Керівник: канд. екон. наук, доцент Сергій КОВАЛЕНКО

Консультант: (за потреби)

Рецензент: заступник директора ТОВ «Сім морів»
Іван САДОВИЙ

Харків – 202_ рік

Зразок подання до бакалаврської дипломної роботи

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ**

Направляється здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня ПЕТРЕНКО Ірина до захисту дипломної роботи за спеціальністю ІЗ «Туризм та рекреація» освітньої програми «Туризм» на тему:

Тема та керівник дипломної роботи затверджені наказом ректора від «__» __ 202__ року № ____.

Директор (керівник) навчально-
наукового інституту: Михайло БРІЛЬ

Довідка про успішність

ПЕТРЕНКО Ірина за період навчання в Харківському національному університеті імені С. Кузнеця з 202__ року до 202__ року повністю виконала навчальний план за освітньою програмою з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 0 %, добре 6 %, задовільно 94 %;
шкалою ECTS: A 0 %; B 2 %; C 4 %; D 18 %; E 76 %.

Секретар навчально-
наукового інституту: Ім'я ПРИЗВИЩЕ

Висновок керівника дипломної роботи

ПЕТРЕНКО Ірина виконала дипломну роботу у повному обсязі та у задані терміни. Зміст роботи в цілому відповідає обраній темі, розроблені заходи обґрунтовано. Стиль та мова викладення дипломної роботи відповідають вимогам, що висувають до робіт такого рівня. При написанні роботи було використано науково-методичні та нормативні джерела за темою дослідження, фінансову, управлінську та статистичну звітність підприємства. Робота виконана з використанням інформаційних технологій і математичних методів (за потреби). За результатами дослідження було підготовлено до друку наукову статтю у фаховому збірнику наукових праць. Дипломна робота рекомендується до захисту в ЕК.

Керівник роботи: Сергій КОВАЛЕНКО

Висновок кафедри про дипломну роботу

Дипломна робота розглянута на засіданні кафедри підприємництва, торгівлі та туристичного бізнесу, протокол № __ від «__» ____ 202__ р. Здобувачка вищої освіти ПЕТРЕНКО Ірина допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувачка кафедри: Марина САЛУН

Зразок рецензії на бакалаврську дипломну роботу**РЕЦЕНЗІЯ**

на бакалаврську дипломну роботу

ПЕТРЕНКО Ірини

«Безпека туристичних подорожей: забезпечення на внутрішньому ринку та досвід міжнародного співробітництва»

Питання безпеки є одним із найголовніших серед усіх складових організації туристичних подорожей. Тривалий час функціонування досліджуваного підприємства на туристичному ринку України дозволив виробити певну схему відносин між основними контрагентами й учасниками схеми створення та реалізації туристичного продукту, проте, як справедливо зауважує автор дипломної роботи, дотепер немає цілісного уявлення про організацію системи міжнародної безпеки на державному рівні. Тому тема роботи є актуальною.

Наприклад, підхід автора до аналізу міжнародної нормативно-правової бази, до складу якої входять договори України із країнами-партнерами в галузі туризму, наочно показав, що питання безпеки в них майже не прописується. Регулювання надзвичайних ситуацій, які так чи інакше виникають у разі подорожей громадян України за кордон, вирішуються у поточному режимі, за ступенем виникнення. Традиційно таку роботу покладено на офіційні представництва – посольства і консульства, проте часто їхні повноваження саме у сфері безпеки туристів чітко не визначено, немає і єдиного плану дій, розробленого для тієї чи іншої ситуації. Також, на жаль, не приділяють достатньої уваги попередній підготовці менеджерів туристичних напрямів саме з боку обізнаності щодо загального стану справ у країні, куди прямують туристи. Відповідні пропозиції автора, викладені у третьому розділі дипломної роботи, мають практичну значущість, з огляду на все зазначене.

Також слід особливо зазначити високий рівень написання першого розділу дипломної роботи. Комплексний аналіз основних фінансово-економічних показників ТОВ «7 морів» дозволяє простежити основні тенденції функціонування підприємства упродовж ряду років; висновки та пропозиції автора дипломної роботи є достатньо обґрунтованими.

Однак було б доречним ілюструвати авторські пропозиції більшою кількістю графічного матеріалу. Проте вказаний недолік не знижує наукової та практичної цінності дослідження і здобутих результатів.

Роботу загалом написано на актуальну тему, вона має теоретичне і практичне значення та може бути рекомендована до захисту з оцінкою «вісімдесят».

Ураховуючи наведене, вважаю, що дослідження Петренко Ірини відповідає вимогам, що ставлять до бакалаврських дипломних робіт зі спеціальності ІЗ «Туризм та рекреація», а її автор заслуговує на надання звання бакалавра за вказаною спеціальністю.

Заступник директора ТОВ «Сім морів»

Іван САДОВИЙ

**Зразок заяви про дотримання професійної етики під час написання
бакалаврської дипломної роботи**

Заява

про дотримання професійної етики під час написання
бакалаврської дипломної роботи та згоди на її оприлюднення

Я, Прізвище, ім'я, по батькові, здобувач вищої освіти 4-го року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності ІЗ «Туризм та рекреація» освітньо-професійної програми «Туризм» Навчально-наукового інституту економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця заявляю, що в моїй бакалаврській дипломній роботі на тему: «...», яку подано до екзаменаційної комісії для публічного захисту, дотримані правила професійної етики, які не дозволяють наявності плагіату, фальсифікації даних та хибного цитування під час написання бакалаврської дипломної роботи.

Я ознайомлений із чинним у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця Положенням про підготовку та захист дипломної роботи на здобуття ступеня бакалавра.

Я надаю згоду на оприлюднення моєї дипломної роботи на офіційному сайті або в репозитарії університету.

« ____ » _____ 202_ р.

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Зміст

Вступ.....	3
1. Організація виконання бакалаврської дипломної роботи.....	6
2. Загальні вимоги до бакалаврської дипломної роботи.....	9
3. Структура бакалаврської дипломної роботи	10
3.1. Титульний аркуш бакалаврської дипломної роботи	11
3.2. Подання голові державної екзаменаційної комісії щодо захисту дипломної роботи	11
3.3. Анотація	12
3.4. Зміст.....	12
3.5. Перелік умовних позначень	12
3.6. Вступ	12
3.7. Основна частина	14
3.8. Висновки	16
3.9. Список використаних джерел	16
3.10. Додатки.....	16
4. Правила оформлення бакалаврської дипломної роботи.....	16
4.1. Загальні вимоги	16
4.2. Нумерація	17
4.3. Подання текстового матеріалу	20
4.4. Правила подання рисунків	23
4.5. Подання таблиць.....	27
4.6. Загальні правила подання формул	30
4.7. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела	31
4.8. Оформлення списку використаних джерел	33
4.9. Правила оформлення додатків	33
5. Зовнішня рецензія	34
6. Відгук керівника	35
7. Професійна етика.....	35
8. Критерії оцінювання бакалаврських дипломних робіт	36
9. Захист робіт.....	38
Рекомендована література.....	40
Додатки.....	43

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до виконання дипломної роботи
для здобувачів вищої освіти
спеціальності J3 «Туризм та рекреація»
освітньої програми «Туризм»
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Стрижак** Олена Олегівна

Відповідальний за видання *М. М. Салун*

Редактор *В. О. Дмитрієва*

Коректор *В. О. Дмитрієва*

План 2026 р. Поз. № 71 ЕВ. Обсяг 50 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61165, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*